

УДК: 372:461

ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ ТА ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Луцинська О.В., Ростікус Н.П.

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, вул. Туган-Барановського, 7*

Розглянуто мовленнєві ситуації як один із прийомів реалізації функціонально-комунікативного підходу. Виокремлено завдання та сторони мовленнєвої діяльності, зокрема діалогічного мовлення. Теоретично обґрунтовано поняття та способи використання інтерактивної дошки як одного із ефективних засобів у процесі навчання рідної мови. Авторами виокремлено мотиви, комунікативні задачі та методи застосування інтерактивної дошки, які спонукають до комунікативної взаємодії мовців.

Ключові слова: мовленнєві ситуації, інтерактивна дошка, діалогічне мовлення, урок.

In the article speech situations as one of the methods of implementation of functional and communicative approach have been considered. The tasks and sides of speaking activity, in particular dialogue have been determined. The concepts and ways of using the interactive whiteboard as one of the most effective devices in the process of teaching native language have been theoretically proved. The authors have singled out motives, communication tasks and methods of using the interactive whiteboard that stimulate communicative interaction between speakers.

Keywords: speech situation, interactive whiteboard, dialogue, lesson.

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті зазначається, що основна мета української системи освіти – «створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя» [8, с. 4]. З огляду на це, досконале володіння

українською мовою однаковою мірою є необхідною умовою як для здобуття різноманітних знань, так і для особистісної самореалізації.

Основною метою навчання рідної мови є формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно користуватися засобами рідної мови — її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). «Мовленнєва особистість – це людина, яку розглядаємо з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії... Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати» [6, 11].

Засвоєння елементарних норм літературної мови відбувається в ранньому віці (дошкільному). Вивчення мови в початковій школі дає змогу дотримуватися послідовності, наступності та неперервності змісту мовної освіти. Початкова школа закладає основи глибокого розуміння мовних законів, особливостей функціонування окремих мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності школяра. Набутий учнями в початковій школі мовний досвід забезпечує можливість ґрунтовно та поглиблено узагальнити їхні знання з мови, розвивати вміння та навички мовленнєвої діяльності, забезпечити мотивацію навчання рідної мови.

Нині методична наука шукає оптимальних варіантів реалізації функціонально-комунікативного підходу, що набуває особливої ваги в час зростання суспільної значимості мови.

Дидактична, психологічна, методична, педагогічна сутність процесу становлення українськомовної особистості в науковій літературі розглядається комплексно. Ґрунтовність дослідження цієї проблеми в теорії вітчизняної педагогічної думки підтверджують праці В. І. Бадер, О. М. Біляєва, І. Д. Беха, Л. О. Варзацької, М. С. Вашуленка, С. І. Дорошенка, В. А. Каліш, А. П. Каніщенко, Л. М. Паламар, М. І. Пентилюк, В. А. Семиченко, Л. В. Скуратівського, О. Н. Хорошковської та ін., в яких репрезентовано різні її аспекти.

Питанням удосконалення мовленнєвих умінь учнів початкових класів належну увагу приділяють у своїх дослідженнях О. Вишник, С. Гірняк,

А. Зимкульдінова, Ю. Коваленко, О. Мельничайко, О. Прищеп, О. Прудіус, О. Савченко, С. Стрілець, Н. Третякова та інші.

Проблема використання інтерактивної дошки в початкових класах знайшла відображення в дослідженнях відомих українських вчених Н. Петриченко, Р. Моцик, О. Данилова, О. Кивлюк, В. Лапінський, Л. Карташова, Л. Гудзь.

Одним із прийомів, який забезпечує реалізацію зазначеного вище підходу з метою оволодіння належним рівнем спілкування рідною (державною) мовою відповідно до особливостей функціонування мовних одиниць у процесі спілкування, є вивчення української мови з використанням на уроках ситуативних вправ. Застосування цього прийому дозволяє:

- навчати дітей слухати та розуміти українську мову;
- збагачувати й активізувати словниковий запас учнів;
- формувати вміння правильної вимови;
- формувати граматичні вміння;
- розвивати монологічне та діалогічне мовлення.

Кожне з цих завдань окремо виділено умовно, а вирішується не на окремих уроках, а комплексно на одному й тому ж уроці, що зумовлюється специфікою навчання української мови в цей період. Адже не можна, наприклад, засвоїти значення слова без уміння правильно його вимовляти, не можна активізувати словниковий запас без уміння вживати слово безпосередньо в мовленні.

Діалогічна форма спілкування переважає в повсякденному житті та професійній діяльності людини. Державний стандарт початкової загальноосвітньої школи серед вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи визначає "розвиток умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення". *Учитель повинен навчити дітей «складати діалог (4–5 реплік [3 клас] і 5 – 6 реплік [4 клас] на кожного учасника, без врахування етичних формул початку і кінця розмови [9, с. 27].*

Важливо розуміти, що процес оволодіння діалогом складніший, ніж оволодіння просто композиційною формою мовлення. Це зумовлено формуванням діалогічної позиції, умінням слухати та розуміти співрозмовника, підтримувати

розмову, цікавитися співрозмовником і бути цікавим йому.

До діалогу співрозмовників спонукають, на думку І. О. Луценко, різноманітні мотиви і комунікативні задачі:

- повідомити щось співрозмовнику;
- привернути увагу до певного об'єкта чи події;
- поділитися своїми враженнями;
- констатувати факти, які стосуються співрозмовників;
- узгодити різні підходи до розв'язання конкретної справи;
- обмінятися із співрозмовником думками, переживаннями;
- виразити свої емоції.

Л. С. Виготський зазначав, що мовленнєва діяльність має три сторони: **мотиваційну, цільову, виконавську і народжується з потреби.** Тож акт мовленнєвої діяльності є єдністю трьох сторін. Він починається мотивом і планом, а завершується результатом, досягненням наміченої цілі.

У процесі навчання розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, необхідно зосередити увагу на розв'язанні кількох завдань:

- опанування мови як засобу спілкування;
- встановлення дітьми соціальних контактів мовними і невербальними засобами;
- оволодіння засобами і способами побудови розгорнутого тексту в умовах продуктивного творчого мовлення;
- формування навичок встановлювати інтерактивну взаємодію.

Для розв'язання виокремлених завдань необхідно визначити ефективні засоби їх реалізації.

До дидактичних засобів навчання діалогу, як і в цілому української мови в початкових класах, належить слово вчителя, навчально-методичний комплекс, який передбачає взаємодію посібника з розвитку здібностей молодших школярів, зошита з друкованою основою (для 1–2 класів), дидактичного матеріалу з різноманітними завданнями на картках, технічних засобів та методичного посібника для вчителя.

«Зважаючи на психологічні особливості молодших школярів, їхню потребу в наслідуванні поведінки вчителя, особливої значущості набуває слово педагога як потужний метод і засіб навчання» [7, с. 10], в тому числі й діалогу.

Слід сказати, що вчитель і сам створює своєрідне «портфоліо» для забезпечення вивчення тої чи іншої теми, конкретно – розвитку комунікативних умінь діалогічного мовлення.

Особливого значення набуває застосування комп'ютерних мультимедійних засобів навчання, серед яких вагоме місце відведено інтерактивній дошці. Мультимедійна дошка є тим пристроєм, який поєднує в собі можливості звичайної маркерної дошки з можливостями комп'ютера; це дисплей комп'ютера, його збільшена модель. Саме тому, все що є на комп'ютері можна показати і на інтерактивній дошці [3, с. 70].

Робота з інтерактивною дошкою може проводитися у двох напрямках:

- використання готових інтерактивних програм, інтернет-ресурсів у навчально-виховному процесі;
- розробка авторських програм та створення відповідного технічного забезпечення у процесі реалізації поставленої мети в межах уроку.

Використовуючи електронні пристрої на уроках рідної мови, вчитель може імпровізувати, більш гнучко готувати матеріал для відповідної аудиторії; робити записи по дошці електронним маркером різних кольорів на малюнку, який проектується з комп'ютера; зберігати та друкувати зображення на дошці; створювати прості й швидкі виправлення в наявному методичному матеріалі відразу ж на уроці, під час пояснення матеріалу чи виконання певних ситуативних вправ; аналізувати та обговорювати певні, ситуації, відео; створювати «хмаринки» синонімів, антонімів, прикметників чи дієслів, які слугуватимуть підказкою у процесі складання діалогів, використовувати широкий діапазон засобів візуалізації (карти, таблиці, схеми, діаграми, фотографії, відео, малюнки, презентації та ін.); подавати різноманітні ситуації захоплюючими й динамічними способами [2].

Внаслідок творчого впровадження інтерактивної дошки вчитель може на уроках:

- активно залучати всіх учасників до комунікації у межах уроку;
- мотивувати навчально-пізнавальну активність кожного учня;
- моделювати абстрактні ідеї та поняття, не торкаючись до комп'ютера, змінювати модель, переносити об'єкт в інше місце екрану або встановлювати нові зв'язки між об'єктами;
- вставляти малюнки на певний фон та на готовому матеріалі організувати мовну ситуацію;
- створювати відео-фрагменти з поясненням певних понять та найскладніших тем.

Окрім реалізації основних комунікативних завдань дошка є тим універсальним засобом, який не лише навчає, але і зацікавлює, спонукає до навчальної діяльності. За допомогою даного пристрою, учитель може:

- проводити уроки-подорожі у різні куточки світу, використовуючи інтернет програми;
- запрошувати видатних людей;
- використовувати активне слухання, влаштовувати поетичні вечори;
- переглядати цікаві презентації та залучати учнів до пошуку інформації;
- передавати часткове керування дошкою у руки учнів, навчаючи їх правильно використовувати даний інструмент як нагороду, погратись у різні розвивальні ігри;
- влаштовувати змагання, уроки за готовим сценарієм, музичні уроки, квк, спілкування на відстані, листування та використовувати у навчальному процесі відразу різні матеріали: зображення, звук, відео, ресурси Інтернету.

Таким чином, для розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів доцільним є використання навчально-методичного та мультимедійного комплексів, які сприяють:

- збагаченню форм подання інформації;
- урізноманітненню типів навчальних завдань;
- забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку;
- широким можливостям діалогу в навчальному процесі;
- індивідуалізації процесу засвоєння знань;

- розширенню поля самостійності;
- застосуванню ігрових прийомів;
- активізації навчальної діяльності учнів;
- посиленню мотивації навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. / М.С.Вашуленко.–К.: Освіта, 2006.–268 с.
2. Вєрба Ю. О. 2. Використання інтерактивної дошки при розвитку діалогічних вмінь на уроці іноземної мови [Електронний ресурс] / Юлія Олександрівна Вєрба. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://teacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja/vikoristannja_interaktivnoji_doshki_pri_rozvitku_dialogichnikh_vmin_na_uroci_inozemnoji_movi/63-1-0-12254.
3. Кивлюк О. Аналіз наукових досліджень з проблематики пропедевтики інформатики в початковій школі / О. Кивлюк // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 69-72.
4. Галишнікова Е. М. Использование интерактивной Smart-доски в процессе обучения // Учитель. – 2007. - № 4. – С. 8-10.
5. Гірняк С. Комунікативний підхід до вивчення рідної мови у початкових класах /С.Гірняк // Донецький інститут соціальної освіти. Akademia Polaska w Siedlcach. Літературознавчі та лінгвістичні студії.–Донецьк–Седльце–Дрогобич: Коло, 2006.–С. 239-246.
6. Методичні рекомендації щодо усного й писемного мовлення молодших школярів.–К.: Магістр S, 2000.–87 с.
7. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка.–К.: Літера ЛТД, 2011.–364с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / «Освіта

України».– №29.–18.07.01.–С.4.

9. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: „Початкова школа", 2013. – 390 с.